АҚШДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН ҚОНУНЛАРНИНГ ЖАМИЯТ БАРҚАРОРЛИГИГА САЛБИЙ ТАЪСИРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ

Ҳумоюнмирзо Нажмиддинович Темиров
Андижон давлат университети тадқиқотчиси

АННОТАЦИЯ

Мақолада Америка Қўшма Штатларида коррупцияга қарши кураш жуда муваффақиятли амалга оширилганлиги ва бу халқаро даражада эътироф этилганлиги ҳамда АҚШ ҳукумати коррупцияга қарши қонунлар халқаро ва ҳукумат сиёсатининг қатаъий амалиётини ўрнатганлиги асосланган.

Калит сўзлар: коррупция, қарши, кураш, муваффақият, халқаро, ҳукумат, қонун, сиёсат, амалиёт.

ABSTRACT

According to the article, USA government has implemented stringent anti-corruption laws and policies, making it one of the least corrupt nations in the world. The country's effective anti-corruption efforts have also received international recognition.

Keywords: corruption, opposition, struggle, achievement, global, governance, legislation, policy, and practice.

КИРИШ

Ҳеч кимга сир эмаски инсоният яратилипдики, коррупция қадимги тарихдан жамиятда инсонлар ўз мансаб, ортиқча эҳтиёж учун виждонларини суиистеъмол қилиш муаммоси бўлиб келган.

Америка Қўшма Штатларида коррупцияга қарши кураш тажрибаси катта тажрибага эга бўлиб мамлакатда XVII-асрнинг охиридау бошланган.

Америка Қўшма Штатлари тажрибаси:

1) XIX-аср бошларида коррупциянинг пайдо бўлишига ёрдам берган омиллар;

2) Коррупцияга қарши курашдаги дастлабки чоралар;

3) XIX - асрда қўшма Штатларда коррупция даражасини белгилаш аср ва унга қарши кураш усуллари.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

XVIII-XIX аср охирида қўшма Штатлардаги коррупциянинг ривожланиш омиллари ва қарши чоралар.

АҚШ сиёсатчилари қонун устуворлиги устун бўлган республикани қуришга интилди. Ҳукуматга кўра Қўшма Штатларнинг тўртинчи Президенти Жеймс Медисон жамиятда коррупцияга қарши курашнинг кескин чораларини ва давлат хизматчиларини давлат бюджетини шахсий манфаатларга мослаштириб ишлатиш учун эмас, балки давлат учун ишлатган бўлар эди" – деган фикрлари қонун устуворлиги давлат хизматчиларига ҳам дахлдор эканлигини айтган биринчи президент бўлади [1, 14, 48].

Америка Қўшма Штатларда коррупцияга қарши кураш Қонунчилик чораларини, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг ишини, фуқаролик жамиятининг иштирокини ўз ичига олган мураккаб жараёндан бошлайди.

Қўшма Штатлардаги коррупцияга қарши курашни тавсифловчи баъзи асосий жиҳатлар:

Қонунчилик: Қўшма Штатларда коррупциянинг олдини олишга қаратилган турли қонунлар: энг машҳурларидан бири бу Америка компаниялари ва фуқароларига хорижий амалдорларга пора беришни тақиқловчи хорижий коррупция амалиёти тўғрисидаги қонун (Foreign Corrupt Practices Act, FCPA).

Лоббичилик, давлат хизматчиларининг молиявий манфаатлари тўғрисидаги маълумотларни ошкор қилиш, шунингдек, рақобатга қарши амалиётларни тартибга солувчи қонунларнинг мавжудлиги.

Юқоридагиларда Қўшма Штатларда коррупцияга қарши биринчи чоралар Конституцияда мустаҳкамланган 1787 йил АҚШнинг асосий қонуни. Конституциянинг II моддаси 4-қисмига биноан АҚШ Президенти, вице-Президенти, шунингдек бошқа давлат амалдорлари офисдан олиб ташланиши, оғир жиноятларга ҳукм қилиши белгилаб қўйилган [2].

Қўшма Штатларда коррупцияга қарши кураш коррупциянинг олдини олишга ва коррупция жиноятларини жазолашга қаратилган турли хил Қонунчилик ва ҳуқуқий нормалар билан тартибга солинади. АҚШда коррупцияга қарши курашда асосий рол ўйнайдиган асосий қонунлар ва механизмлар мавжуд:

Чет элда коррупцияга қарши кураш тўғрисидаги қонун (хорижий коррупция амалиёти тўғрисидаги қонун, Foreign Corrupt Practices Act, FCPA)

Бу коррупцияга қарши курашишга қаратилган енг таниқли ва қатъий қонунлардан биридир. У 1977 йилда қабул қилинган ва Amerika компаниялари ва фуқароларига бизнеснинг афзалликлари евазига чет ел амалдорларига пора беришни тақиқлайди. ФСПА компаниялардан шаффоф бухгалтерия ёзувларини юритишни ва солиқ тўлашдан бўйин товлаш ёки ҳисоботларни манипуляция қилишнинг олдини олиш учун молиявий операцияларни ошкор қилишни талаб қилади.

Эндрю Жексон президентлиги даврида қўшма Штатларда давлат бошқарувида шаффофлик асосида патронаж тизими

шаклланди, унинг моҳиятини "ғолиб" шиорига қисқартириш ва давлат лавозимлари берилди ғолиб партия аъзоларига, ютқазган партия тарафдорлари еса ушбу лавозимларга кириш ҳуқуқини йўқотдилар [3, 401-402].

Amerika деярли ўзининг иқтисодий ўсишининг гаровига айланди. Бундай сиёсий амалиёт кўпинча баъзи Штатлар ҳукуматлари эса, ушбу инвестицияларнинг узоқ муддатли рентабеллигини баҳоламасдан ўз иттифоқчиларини молиялаштиришга олиб келди. Бу эса, АҚШда тизимли коррупция деб аталадиган нарса ривожланишига олиб келди. Бу эса, кўплаб сиёсатчилар ва маъмурлар давлат аппаратида ўз жойларини сақлаб қолиш учун баъзи барқарорликни йўлини танлашди [4, 107].

Кейинги қабулқилинган қонун бу Давлат хизматчилари тўғрисидаги қонун (ҳукуматдаги ахлоқ тўғрисидаги қонун - The Ethics in Government Act).

Ушбу қонун 1978 йилда қабул қилинган бўлиб, унинг асосий мақсади давлат хизматчиларининг шаффофлиги ва ҳисобдорлигини оширишдир. Бу давлат амалдорлари ва уларнинг оила аъзолари учун молиявий манфаатларини ошкор қилиш мажбуриятини белгилайди, бу еса манфаатлар тўқнашувининг олдини олишга ёрдам беради.

Асосий қоидалар:

Давлат хизматчилари томонидан молиявий маълумотларни мажбурий равишда ошкор қилиш.

Мансабдор шахсларнинг қарорларига таъсир қилиши мумкин бўлган шахслар ёки ташкилотлардан “совға”ларни қабул қилиш каби коррупцион амалиётларни тақиқлайди (Lobbying Disclosure Act, 1995 y).

Ушбу қонун қўшма Штатлардаги лоббистлар фаолиятини тартибга солади ва лобби ташкилотларидан уларнинг ҳаракатлари ва мақсадлари тўғрисидаги маълумотларни ошкор қилишни талаб қилади. Лоббистлар тегишли давлат идораларида рўйхатдан ўтишлари, шахслар ва гуруҳлар ўз фаолиятини молиялаштириши ҳақида тафсилотларни ошкор қилишларини шартини қўяди.

Лоббистлар Конгрессда рўйхатдан ўтишлари ва ўз мижозлари ҳақидаги маълумотларни ошкор қилишлари керак.

Лоббистлар фаолияти харажатлари тўғрисида ҳисобот бериш мажбурияти.

Сиёсатда коррупциянинг олдини олиш тўғрисидаги қонун (Адолатли бошқарув ва ошкора ҳукумат тўғрисидаги қонун, 2007 - The Honest Leadership and Open Government Act, 2007)

НАТИЖАЛАР ВА МУҲОКАМА

Ушбу қонун, қонун чиқарувчилар ва лоббистлар фаолиятига нисбатан ошкоралик ва ҳисобдорликни ошириш учун қабул қилинган. Бу молиявий манфаатлар ва лоббичилик

фаолияти билан боғлиқ ҳисобот ва ошкор қилиш талабларини кучайтиради.

Лоббистлар ва бошқа манфаатдор томонларнинг совғалари ва хайр-эҳсонларига нисбатан қатъий қоидаларни ўз ичига олади.

Федерал даражада қарор қабул қилиш жараёнида шаффофликни ошириш.

5. Ҳукумат ахлоқини ислоҳ қилиш тўғрисидаги қонун (1989) - The Government Ethics Reform Act, 1989)

Ушбу қонун federal амалдорларнинг хулқ-атворини тартибга солади ва давлат хизматчиларига тақдим етилиши мумкин бўлган “совға”лар, “саёҳат”лар ва бошқа имтиёзларга нисбатан қатъий қоидаларни ўрнатади.

Бу амалдорларга ҳукумат билан муомала қилиши мумкин бўлганлардан “совға”лар ёки бошқа шахсий имтиёзлар олишни тақиқлайди.

Давлат идорасида ишлагандан кейин хусусий секторда ишлашга чекловлар қўядаи.

Ахборотчиларни ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун (1989) - Whistleblower Protection Act, 1989)

Ушбу қонун ташкилотлар ёки давлат идораларида қонунбузарликлар, коррупция ва бошқа ноқонуний ҳаракатлар тўғрисида хабар берган шахсларни ҳимоя қилади.

Коррупция тўғрисидаги маълумотларни ошкор қилганларни таъқиб қилишдан ҳимоя қилиш.

Коррупция тўғрисидаги маълумотларни ошкор қилганларни таъқиб қилинган тақдирда судга мурожаат қилиш имконияти.

7. Сайловларни молиялаштиришда башорат қилиш тўғрисидаги қонун The Federal Election Campaign Act, 1971)

Ушбу қонун қўшма Штатлардаги сайловлар ва сиёсий кампанияларни молиялаштиришни тартибга солади. Бу маблағ манбаларини ошкор қилиш ва кампанияни сарфлаш бўйича қатъий қоидалар орқали коррупциянинг олдини олишга қаратилган.

Сайлов кампаниялари пайтида барча хайр-еҳсонлар ва харажатлар тўғрисида мажбурий ҳисоботлар.

Номзодлар ёки партияларга берилиши мумкин бўлган миқдорларни чеклаш.

Пул ювишга қарши дастур (Anti-Money Laundering, AML)

Гарчи бу тўғридан-тўғри коррупцияга қарши қонун бўлмаса-да, АМЛ молиявий жиноятларнинг, шу жумладан коррупциянинг олдини олишга қаратилган. Бу молия институтларидан шубҳали молиявий операцияларни кузатиш ва ҳисобот беришни талаб қилади.

Мижозларни шубҳали активларни текширишга қўйиладиган талаблар.

Федерал органларга шубҳали битимлар тўғрисида мунтазам ҳисобот яъни, шубҳали битимлар тўғрисида мунтазам ҳисобот бериш тизими, одатда, молявий фаолиятни назорат қилиш ва коррупционные старые олиш мақсадида жорий этилади. Бу ҳисоботлар турли соҳалардаги фаолиятни кузатиш ва хавф-хатарларни аниқлашга қаратилган.

ХУЛОСА

Уюшган жиноятчиликка қарши кураш (Рико Қонуни, 1970) - (RICO Act, 1970)

Коррупцион ташкилотлар тўғрисидаги қонун (Рико) ҳукуматни уюшган жиноятчиликка, шу жумладан ҳукумат амалдорлари ўртасида коррупцияга қарши курашиш учун кучли воситалар билан таъминлайди.

Жиноий ташкилотларга ва ўз мақсадларига еришиш учун коррупцион схемалардан фойдаланадиган шахсларга қарши курашади.

Муҳим жиҳат шундаки, Қўшма Штатлар коррупцияга қарши кураш соҳасида суд амалиётини фаол ривожлантирмоқда. Federal прокуратура ва турли штат прокурорлари каби federal прокурорлар коррупция ишларини очишда ва ҳуқуқбузарларни таъқиб қилишда муҳим рол ўйнайди.

REFERENCES

1. Nikolaychik V. Compliance with the rules of ethics by officials in the US is controlled by the FBI agents / V. Nikolaychik // Clean hands. – 1999. – №1.
2. The Constitution of the United States of America, As Amended // United States Government Printing Office. – 2007. – № 110–50.
3. Брайс Дж. Американская республика / Дж. Брайс. – Ч. 2. – М., 1890.
4. Рудь Е.С. Коррупция и борьба с нею в социально-экономической истории Соединенных Штатов (сводный реферат) / Е.С. Рудь, А.С. Агафьева, Е.В. Браславская // Историко-экономические исследования. – 2006. – Т. 7. №3. – С. 89–116.